

261865.

NEDERLANDSCHE JACHTEN, BINNENSCHEPEN VISSCHERSVAARTUIGEN

EN DAARMEE VERWANTE KLEINE

ZEESCHEPEN 1650—1900

DOOR

G. C. E. CRONE

MET 85 AFBEELDINGEN

OP 77 PLATEN VAN SCHEEPSMODELLEN, SCHEPEN
EN SCHEEPSVERSIERING

MET EENE VERKORTE VERTALING IN HET ENGELSCH

SWETS & ZEITLINGER
KEIZERSGRACHT 471 ☒ AMSTERDAM
1926

HOOFDSTUK II

RONDE JACHTEN

INLEIDING

DIT hoofdstuk heb ik voornamelijk gewijd aan de geschiedenis van den boejer, die als het belangrijkste en fraaiste der ronde jachten is aan te merken. Zij kwamen in zwang omstreeks het midden van de 2e helft der 17e eeuw en zijn blijkbaar ontstaan uit de gedaante van veer- en vrachtscheepjes als steigerschuiten en torenjachten die van het oude jachtmodel waren, n.m.l. sierlijker en lichter dan de groote vrachtschepen. Door deze vormen nog te volmaken en door weelderige inrichting, mag men aannemen dat de boejerjachten zijn ontstaan. De naam is dezelfde als die der oude boeijers, welke destijds kustvaarders waren en juist in den tijd van het ontstaan der boejerjachten in onbruik raakten; hij kwam echter voor dit nieuwe soort schepen geleidelijk in gebruik want zelfs op bouwteekeningen uit het midden der 18e eeuw heeten zij eenvoudig jacht of schuit.

Van Yk, pag. 316 spreekt echter reeds van een „boejer-jagtje” waarvan hij de maten geeft: lang over steven 27 vt., wijd binnen de huid 8 vt., hol op de boorden 2 vt. 6 d., de kiel 18 vt. 2 d., de voorplecht 10 vt. enz. De oude naam boejer bleef tevens in gebruik voor schepen van soortgelijken bouw die niet voor spelevaren maar voor veerdienst gebruikt werden, op eene zelfde manier als wij naast het jacht — in de beteekenis van statie of pleziervaartuig — het vrachtscheepje N. Hollandsch jacht, torenjacht, en thans nog ons Blokzijler jacht kennen. Zoo leest men in „Handvesten van Amsterdam” III pag. 1503 eene verordening van 1741 op de concurrentie tusschen schippers van jachten en boeijers, en het vaste Alkmaarsche veer.

De boejerjachten verdrongen de speeljachten; er bestaan afbeeldingen waarop zij voorkomen met een spriettuijg, hetgeen blijkbaar geen ingang heeft gevonden, want de hooge bezaan kwam algemeen in gebruik, behalve bij sommige groote schepen die een staand gaffeltuijg voerden. De bezaan had

een zeer korte rechte gaffel die boven het want zoo hoog mogelijk tegen den masttop stond en door den hommer met een enkel val geheschen was. De boeijers ontwikkelden zich tot prachtige schepen en vooral omstreeks het midden der 18e eeuw had de bouw een hooge trap bereikt. Hierin was geen eenheid, want de modellen waren zeer uiteenlopend al naar de landstreek waar zij werden gebouwd, als gevolg van plaatselijke bouwwijze en verschillende bestemming van te bevaren wateren. Dit duurde tot in de 19e eeuw toen allengs de Friesche boeier overheerschend werd, wiens bouw-orde tegenwoordig als het zuivere boeijertype geldt. Om dit te bewaren en te kunnen onderscheiden van inmiddels ingeslopen bastaardvormen, werd ter gelegenheid van het Congres voor Watersport in 1915 eene definitie vastgesteld door eene daarvoor aangewezen commissie van jachtbouw-deskundigen in welke drie Friezen, de heeren H. F. van der Zee, P. G. Halbertsma en R. Buisman de speciale kenners van ronde jachten waren. De definitie luidt in het Congresboek op pag. 172 als volgt:

1. Het schip moet rond zijn zonder eenigen stilstand.
2. De verhouding van grootste breedte tot grootste lengte zij grooter dan 1:4.
3. De bovenkant van de voorbolder, welke niet achterlijker geplaatst mag zijn dan de helft van den afstand tusschen den voorstevan en den mastkoker, mag zich niet hooger boven de waterlijn bevinden dan de bovenkant van den achterstevan.
4. De grootste breedte moet bij het zeilwerk zijn.
5. De achterstevan moet een zekere helling hebben en mag een hoek van 7° niet overschrijden.
6. De afstand van den voorstevan tot de voorzijde van den mast mag varieeren van 30% tot 35% van de totale lengte van het vaartuig.
7. De zwaarden moeten een breedte hebben van minstens $\frac{1}{3}$ van de lengte.
8. De hoogte van de kiel, ook wel scheg genaamd, gemeten op het groot-spant, onder het vlak, mag niet meer dan 4% van de lengte op de waterlijn bedragen.
9. De hoek tusschen de gangen bij hun aanhechtingspunt aan den steven en de middellijn van het schip moet minstens 90° bedragen.
10. De gaffel moet gebogen zijn, en de broek van het grootzeil los. Het schip moet een ijzeren botteloef hebben.

De uitdrukking sub 1 „zonder eenigen stilstand” beteekent, dat in de lijnen van den romp nergens een rechte strook mag zijn, aldus kennen wij de prachtige boeijers wier zijden met een grooten boog door de kimmen in het vlak overgaan dat hierdoor ongeveer de halve breedte der scheepswijde heeft. Het bleek dat van de destijds fraaiste boeijers te Amsterdam slechts 4 aan

de formule voldeden, deze waren de Almeri, Olga, Noordster en Hertog Hendrik; eerstgenoemde was de grootste: lang 18.20 M., breed 5.16 M. en had de kleinste lengte-breedte verhouding 3.527, terwijl de Hertog Hendrik van 8.10 bij 3.60 M. de grootste verhouding had 2.25:1.

Onze ronde jachten werden in de 2e helft der 19e eeuw bedreigd door de opkomende scherpe jachten en zoo deze hen ook niet heelemaal hebben verdrongen, zoo is het aantal der thans bestaande groote boeijers zeer gering, vooral sedert er de laatste jaren verscheidene naar het buitenland zijn verkocht o.a. naar Engeland. Niettemin zijn er nog zeilers van den ouden stempel die aan een ruim schip, waarmede men overal kan komen, de voorkeur geven boven een modern diepgaand jacht.

Tot de familie van den boeier behooren ook de niet-overdekte ronde jachten, als het „Friesche jacht" en de tjotter, die een soort kleine open boeijers zijn. Het „Friesche jacht" heeft veelal een losse voorplecht, de lengte is ongeveer het dubbele van de breedte, het heeft een berghout en een zetbord welks uiteinden met snijwerk versierd zijn, het roer is breed en een verder kenmerk is dat het vlak gepiekt is, dus niet enkel naar voor- en achtersteven, maar langs de geheele kiel. Een dusdanig model is in het Nederl. Hist. Scheepvaart Museum. De tjotter is een zelfde soort kleiner scheepje, meestal geheel open en zonder berghout. Het wedstrijdtuig is bij beide scheepjes soms abnormaal hoog, het stag en de fok zijn bevestigd op een ijzeren botteloef en de zwaarden zijn zeer breed in verhouding tot de lengte. Uitvoerige mededeelingen over deze scheepjes alsmede over de tegenwoordige boeijers vindt men in „Het Zeilen" door C. H. M. Philippona.

De ronde bouw komt van alle schepen bij den boeier in zijn schoonsten vorm tot uiting en wij mogen ons gelukkig achten, dat wij van ons bij uitstek nationale boeierjacht zulke prachtige modellen bezitten, want de door mij gereproduceerde geven een vrijwel volledig overzicht van af hun ontstaan tot in de 19e eeuw, toen deze schepen verder enkel op de Friesche wijze werden aangebouwd.

BOEIJERJACHT MIDDEN 2E HELFT DER 17E EEUW

Plaat 11

Dit model mogen wij als het oudste onzer boeiermodellen beschouwen; het dateert vermoedelijk uit ongeveer het midden van de 2e helft der 17e eeuw toen deze schepen in opkomst waren, want het komt mij voor dat wij er nog de gedaante der schepen in zien waaruit de boeijers waren ont-

staan, omdat de romp nog lang niet den sierlijken vorm en de groote ronding van lateren tijd heeft, hetgeen vooral merkbaar is aan den nog scherpen vorm van het voorschip en aan het verloop naar den achtersteven; beide einden zijn flauw gepiekt. De inrichting, met vooronder, roef en strijkende mast is geheel zooals die verder is blijven bestaan, hierbij valt op te merken dat de hoogte van de roef is gevonden door eene naar achteren oplopende welving van het midden van het dek, het gangboord gaat dus zonder opstaanden rand in de kap van de roef over, enkel aan den voorkant is een boogvormig schot tusschen deze welving en het tot achter den mast vlakke dek. Deze manier komt ook voor bij den Zaanschen en N. Hollandschen boejer van plaat 14 en 17. Teekenend voor den tijd zijn de menschenhoofdjes aan weerszijden tegen het boeisel, zooals deze bij kleinere jachten wel voorkomen nabij den steven waar hetzelfde boeisel in zulk een kopje met naar den steven verloopend lofwerk eindigde. Op het roer prijkt een groote roerkop die bij boeijers steeds een mannenhoofd was, veelal een Mercurius met gevleugelden helm of wel een hoofd dat door een hondensnoet gedekt was, zie plaat 65 A en 66. Alle boeijers met een smal roer hadden zulk een kop; was het breed, dan gebruikte men een gewone roerhelm. Het model is herkomstig van Enkhuizen, zoo men mij zeide van eene familie Feith; voor ongeveer 15 jaar kwam het aan den kunstschilder Bakker te Sleewijk, die het blijkbaar in de Oudheidkamer te Gorinchem plaatste, want ik herkende het op eene afbeelding van een der museumvertrekken.

Deze eigenaar deed het aan mij over tijdens de E.N.T.O.S. tentoonstelling, waar hij het voor de historische afdeeling had ingezonden. Het schip bevond zich toen in ongeschonden maar verwaarloosden toestand en reeds vroeger waren de gangen wegens bouwvalligheid met een groot aantal schroeven op de spanten bevestigd. Ik heb dit laten veranderen door den heer E. H. Baay, die al de schroeven door eiken spieën heeft vervangen waardoor de romp weer stevig werd en tevens een natuurlijk aanzien kreeg, ook deden zich de oude beschildering en het verguld of gepolychromeerde ornament na reiniging, weer aangenaam voor, zoodat het model in origineelen ouden toestand is gebleven. Door de herkomst uit Enkhuizen gaat de gedachte naar een schilderij van Abraham Storck (1635—1704) in het Rijksmuseum, voorstellend de reede van Enkhuizen waar een fraai boeijerjacht zeilt met een aantal opvarenden wier duidelijke weergave misschien eene kennelijke bedoeling van dit schilderstuk was, te meer daar een familiewapen in de groen en rood gestreepte achtervlag prijkt: ter eener zijde op wit een roode klimmende leeuw, ter andere op blauw drie witte sterren.

De kleuren der vlag wijzen op de Kamer van Enkhuizen der O.-I. Compagnie die eene vlag had in 6 strepen van groen en rood, waarover het monogram, aldus gevoerd door de „Enkhuizen" in de retourvloot van 1648 (schilderij in het Burgerweeshuis te Alkmaar.) Misschien duidt het rechtsche schild op den bewindhebber Adam Cortleven (zie de wapenkaart in het vervolg, 1687, op „Hist. van Enkhuizen", E. v. d. Hoop); de op dit Alkmaarsche schilderij voorkomende compagnievlaggen der verschillende Kamers vindt men ook in „Wapens, vlaggen en zegels van Nederland" door T. v. d. Laars pag. 126. Omstreeks het einde der 17e eeuw bestonden ook kleine boeijers die van achteren hoog waren opgeboeid, met een kleinen bovenspiegel waar onder de helmstok door een hennegat naar binnen trad, op de manier als bij haringbuis en fluit, zie plaat 43 en 55.

Het model is van flinke afmeting, lang over steven 137, en wijd op de huid 44 c.M.; de oorspronkelijke mast heeft den hooggeplaatsten hommer en een schild aan den voet, zie plaat 64 A. Van het tuig waren enkel het stag, de steuntouwen en eenige blokken over, het overige is bijgemaakt.

BOEJERJACHT BEGIN DER 18^E EEUW

Plaat 12

Hier zien wij een boeijermodel uit het begin der 18e eeuw zooals men het zich bezwaarlijk sierlijker kan denken, evenzeer fraai van vorm en lijn als van kunstzinnig ornament en beschildering; in tegenstelling met het vorige jacht heeft dit voor noch achter eene piek. Het behoorde tot de modellenverzameling van den heer C. G. 't Hooft welke in 1921 aan het Nederl. Hist. Scheepvaart Museum is overgegaan. De stevenmaat is 126, wijd 35, hol 11 c.M., zoodat de lengte-breedte verhouding van 3,6 kleiner is dan bij het vorige model (3,1). Het vele snijwerk is verguld en het breede boeisel mooi beschilderd, daarvan is de grond lichtblauw, het ornament goud en de tuschenliggende ruimte rood, buitendien zijn de kap van de roef, die van boord tot boord loopt, alsmede de achterplecht, eveneens rood. Opvallend is het roode zwaard met gouden beschildering, waarin een monogram bestaande uit eene A en twee C's, gedekt door een keurhoed en aan den onderkant behangen met een ordeteeken hetwelk een Maltheser kruis is. De heer 't Hooft heeft het model reeds beschreven en afgebeeld in het 1e jaarverslag van bovengenoemd museum, waar hij mededeelt dat dit de initialen zijn van den keurvorst Carl Albert van Beieren, die als Karel VII van 1742–1745 keizer van Duitschland was. Zeer waarschijnlijk is het voor hem gemaakt

in den tijd dat zijn vader, Maximiliaan Emanuel van Beieren, Spaansch landvoogd over de Zuidelijke Nederlanden was (1700—1714), te meer omdat aan den heer 't Hooft een statenjachtmodel van gelijke herkomst bekend is in het National Museum te München. Het model werd voor ruim 15 jaren van den Sliedrechtschen dijk door eenen kunsthandelaar naar Amsterdam gebracht en hoewel de geschiedenis niet verder is na te gaan, zoo maken de initialen en de rijke uitvoering het waarschijnlijk dat het eens aan Carl Albert van Beieren toebehoorde of voor hem bestemd was, zooals wij weten dat ook andere jeugdige vorstelijke personen scheepsmodellen bezaten, want in het Louvre zag ik een galjoot door Duinkerken aan Lodewijk XV geschonken en het prachtige Hollandsche admiraalschip in het Hohenzollern Museum te Berlijn is waarschijnlijk van den stadhouder Willem III afkomstig. Het Nederl. Hist. Scheepvaart Museum bezit fraaie bouwteekeningen van jachten die geheel met ons model overeenkomen, t.w.: een „kopjacht dienstig voor alle kaamers en collegiën der Vereenigde Nederlanden, lang over steven 55, wijd 17 $\frac{1}{2}$, hol 7 voet", door Willem van Genth, eerste meesterknecht op 's Lands werf te Amsterdam, 1752, en een „schuyt dienstig om over binnenlandsche zeeën te vaaren, lang 51 vt. 8 d., wijd 14 vt. 7 $\frac{1}{2}$ d., hol 5 vt., 1768." De verhouding tusschen lengte en wijdte is bij dit laatste dus ongeveer als bij het model; de naam „schuit" is wel erg bescheiden voor een zoo mooi schip, en „kopjacht" is ontleend aan den roerkop. Beschilderde zwaarden was veel bij jachten in gebruik, meestal was het een zeegod, eene meermin, een grifioen of dergelijke; zie ook bij het jacht op pl. II en het speeljacht pl. VI. Daar het model zich in ontredderden toestand bevond, is het gerestaureerd, waarbij de beschildering van boeisel en zwaarden als oud behouden bleef; voor het overige is het nieuw geschilderd en verguld, ook werd de romp die uit een blok gemaakt is, bij die gelegenheid met eene eiken huid belegd. Van het tuig is enkel de mast oud en met betrekking tot den keurvorst Carl Albert is op het roer eene vlag in de Beiersche kleuren, wit en blauw gestreept geplaatst.

ZUID-HOLLANDSCHE BOEJER MIDDEN DER 18^e EEUW

Plaat 13

Hoewel het bij de voorgaande plaat besproken model als prachtig voorbeeld van een weelderig ingerichte boejer in alle deelen een fraai stuk werk en kostbaar bezit is, zoo heeft deze Zuid-Hollandsche boejer eene hoogere scheepsbouwkundige waarde wegens het meesterlijke modelwerk met over-

naadsche beplanking. Dit model, thans van het Nederl. Hist. Scheepvaart Museum, behoorde eveneens aan den heer C. G. 't Hooft, het is lang over steven 140, wijd 46, hol 23 c.M.; daar vorm, lijn en inrichting genoegzaam uit de reproductie blijken, wijs ik enkel op het fraaie voorschip met de invallende boegen en het breede roer. Het tuig is nieuw bijgemaakt. Boven de deur van de roef staat het wapen van Dordrecht en in de fries tegen de achterplecht het jaartal 1751, zoodat wij hier een fraai exemplaar zien van een Zuid-Hollandschen, speciaal Dordtschen boejer. Volgens van Loon, *Burgelijke Scheepsbouw* 1838 pag. 109 waren deze schepen snelle zeilers, hij spreekt daar van de „vernietiging der wijdvermaarde groote boeijers van Dordrecht”, waarmede hij zal bedoelen dat de typeerende bouwtrant door verandering of vermenging verloren is gegaan, zoodat wij kunnen gelooven dat zij tot in het begin der 19e eeuw hebben bestaan.

ZAANSCH E BOEJER MIDDEN DER 18^E EEUW

Plaat 14

Even vermaard als de Dordtsche boeijers waren in Noord-Holland die van de Zaan. Het model is eigendom der gemeente Amsterdam; vóór het aan het Nederl. Hist. Scheepvaart Museum in bruikleen werd gegeven, stond het in het Stedelijk Museum, de romp is zeer fraai, van voren vol en van achteren fijn besneden en gepiekt. Het is geheel compleet in ouden staat, ook de roef en het vooronder zijn ingericht met zitbanken, schouw en kooien; het gangboord en de kap van de roef vormen te zamen een gebogen vlak op de manier als ik reeds beschreef bij het jacht van plaat 11. Als onderscheiding tot de andere boeijers valt het staande gaffeltuig met vasten mast op, dat geheel hetzelfde is als bij de statenjachten en dergelijke, duidelijk is de opgelaste steng waar te nemen. Het model heet „Zaanstroom” en draagt het jaartal 1752, het stelt een boejer voor van het grootste soort, vermoedelijk niet onder de 50 voet. In „Beschrijving van de Zaanlandsche dorpen” 1794 door Adriaan Loosjes en Petrus Loosjes A.zn. pag. 293 leest men dat de Zaanlandsche kooplieden met hunne prachtige boeijers naar en van Amsterdam voeren en vooral op marktdagen door de gelijktijdigheid van het heengaan en terugkomen op dezen overtocht dikwijls om 't hardst zeilden. Verder wordt gezegd dat het zeilen met de snelle boeijers en kleinere vaartuigen een der voornaamste uitspanningen langs de Zaan was, waarop de kinderen reeds vroeg werden afgericht, alsmede dat meermalen door eenen herbergier wedstrijden werden op touw gezet met een vlag, wimpel of ander

scheepssieraad tot prijs. Het Nederl. Hist. Scheepvaart Museum bezit een duplicaat van dit model, onbetwistbaar beide van denzelfden maker, hetwelk ik voor 10 jaren van eenen antiquair te Hasselt had gekocht en sedert door den heer E. H. Baay naar voorbeeld van het Amsterdamsche model werd opgetuigd, daar enkel de mast voorhanden was. Beide zijn onder het berg-hout uit een blok gemaakt maar waren van aanvang af bedekt met eene eiken beplanking. Men lette nog op den roerkop en de vlaggeknop, geheel zoo als die op plaat 64 en 65 A te zien zijn.

ZEEUWSCHE BOEJER MIDDEN DER 18^E EEUW

Plaat 15

Deze Zeeuwsche boejer is van geheel anderen bouwvorm als een der andere, de romp heeft een prachtige zuivere ronding, van voren breed en hoog oplopend en sterk vallende stevens. De vorm is zeer buikig daar de grootste breedte onder het berghout ligt, deze naam is feitelijk niet juist, want in plaats daarvan en tevens als opboeisel, zijn hier drie beulingen met nog een zetbord daarboven. In deze bouwwijze schijnt een Zeeuwsch karakter te liggen, evenals wij die groote zeeg en soms laag geplaatste grootste breedte bij de Zeeuwsche poonen aantreffen, blijkbaar in betrekking staande tot de gesteldheid der te bevaren wateren. Vóór het model aan het Nederl. Hist. Scheepvaart Museum kwam, behoorde het aan mij; ik vond het bij eenen antiquair te Amsterdam geheel zonder tuig, het vaartuig zelf was onbeschadigd en niet overschilderd, zoodat het in oorspronkelijken staat verkeert. De afmetingen zijn: lang 104, wijd 37, hol 15 cM. Evenals bij den voorgaanden Zaanschen boejer zijn ook hier twee nauwkeurig overeenkomende modellen van denzelfden maker, het andere is reeds langen tijd eigendom van het Nederl. Museum, het heeft mast en rondhout, echter geene zeilen, in de lijst tegen de roef is het wapen van Vlissingen gesneden, alsmede „Het is niet anders, 1757”. De bijzondere Zeeuwsche scheepsvorm bracht voor ongeveer 10 jaren den heer Th. W. Blijdenstein, te Amsterdam, op de gedachte om naar dat model een boejer te laten maken, hetgeen geschied is op de werf Thiebout aan den Amstel bij Amsterdam met navolging van de voornaamste punten van vorm en lijn. Het zeer fraaie jacht is bekend als „Ouderhoek”, zoo genoemd naar de buitenplaats van den eigenaar te Loenen a. d. Vecht.

NOORD-HOLLANDSCHE BOEJER OMSTREEKS 1800

Plaat 16

Ofschoon de Zaausche boejer van plaat 14 ook als N.-Hollandsch is aan te merken, zoo is de hier afgebeelde wederom van geheel anderen vorm en maaksel, waarbij voornamelijk de gestrekte vorm, de overnaadsche bouw en het breede roer opvallen; ook is de roef gewoon opgebouwd met zij-kanten en gangboord. Het zeer fraaie scheepje bevindt zich in het Nederl. Museum als het model van eenen boejer die in 1816 door Koning Willem I aan den Czaar Alexander I van Rusland werd geschonken, het kenteeken van een zoodanig keizerlijk jacht spreekt uit den dubbelen adelaar in het mastschild. Ik wijs nog naar het opgetrokken boeisel naar den voorsteven, terwijl de plecht nagenoeg vlak ligt. Een zelfde model bevindt zich als bruik-leen in het Maritiem Museum „Prins Hendrik” te Rotterdam en ook de Zaan-landsche Oudheidkamer bezit zulk eenen prachtigen overnaadschen boejer. Op oude Amsterdamsche prenten ziet men herhaaldelijk zulke scheepjes, dikwijls vierkant in de hoeken met uitspringende wangen en inval naar den steven, ook is er een bij Groenewegen. In 1913 zag ik op eene werf te Amsterdam een soortgelijken boejer als dit model in reparatie, hij moet zeer oud zijn geweest en vermoedelijk het laatst overgebleven exemplaar van dusdanigen vorm en bouw; sedert heb ik dit schip uit het oog verloren.

NOORD-HOLLANDSCHE BOEJER OMSTREEKS 1800

Plaat 17

Dit model vertoont een boejer geheel verschillend van den vorigen, want behalve dat hij eene gladde huid heeft, is hij ovaler en scherper naar de stevens. Het model dateert vermoedelijk uit het begin der 19e eeuw en misschien moeten wij er tot op zekere hoogte eene richting naar den Frieschen boejer in zien, hoewel het nog lang niet de groote ronding, zeeg en inval-lende boeisel daarvoor heeft, ook is de holte te gering. De gewelfde kap van de roef is op dezelfde manier als bij de jachten van plaat 11 en 14. Ik trof het model voor 15 jaren bij een antiquair te Amsterdam aan, het behoeft slechts weinig reparatie, het tuig is geheel door den heer E. H. Baay bijgemaakt, eveneens de roerkop; thans behoort het aan het Nederl. Hist. Scheepvaart Museum.

BOEJER 19^E EEUW

Plaat 18

Eenige fraaie boejermodellen bevinden zich in het Maritiem Museum „Prins Hendrik” te Rotterdam, aan wiens directeur, de heer J. W. van Nouhuys, ik de reproductie van het hier afgebeelde dank, hetwelk mij een goed voorbeeld lijkt van eenen boejer uit omstreeks het midden der 19^e eeuw. De oude provinciale en plaatselijke modellen hadden opgehouden te bestaan en daarvoor in de plaats was de Friesche bouwwijze overheerschend geworden; of dit nu heelemaal als een destijds zuiver Friesch model mag beschouwd worden, laat ik liever aan de beoordeeling van boeierspecialiteiten over; zoo het dit niet in allen deele is dan stel ik mij voor dat het er dicht aan nabij komt hoewel mij de holte wat ruim schijnt. De achtervlag met het rijkswapen wijst het schip aan als een vaartuig in 's Lands dienst, waarschijnlijk een inspectievaartuig. Als zoodanig herinneren wij ons den prachtigen boejer „Noord-Holland”, een rijksvaartuig, dien ik wel te Hoorn en te Amsterdam heb gezien en die in 1913 nog bestond, maar als ik wel heb, kort daarna werd gesloopt.

BOTTERJACHT TEGENWOORDIGE TIJD

Plaat 19

Het gebruik om het model van een visscherschip voor den jachtbouw dienstig te maken is reeds oud, want van Loon, Burgerl. Scheepsbouw, 1838 pag. 103 doet een omstandig verhaal van een in 1825 bij Eeltje Teetses Holtrop te Ylst als jacht gebouwde bunschuit, welk schip hooge zeileigenschappen bezat. Het grondbegrip is vermoedelijk dat bij de modellen en constructie van visschersvaartuigen eene groote weerbaarheid als eerste en van oudsher beproefde eisch gesteld wordt met betrekking tot de te bevaren wateren en uitoefening van het bedrijf; zodoende zullen zeilers die bovenal prijs stelden op een soliede en ruim schip — en tevens begaafd met waardeering voor den vaderlandschen scheepsbouw — er toe gekomen zijn om zulke schepen tot jacht te verkiezen. Ik ben niet nagegaan hoeveel verschillende visscherijmodellen en in welk aantal in den loop der 19^e eeuw als jacht zijn gebouwd, het komt mij echter voor dat deze schepen in de plaats zijn getreden van de boeijers en daardoor mede oorzaak zijn dat het aantal van deze jachten thans zoo gering is. Zoo bezit onze jachtvloot thans een aantal schepen van het model van den botter, schokker, Lemmer aak, bot-aak en Stavorensche jol, allen van de Zuiderzee; en van de Zeeuwsche hoogaars. De Stavoren-

sche jol kan men hier maar half toe rekenen daar het mij toeschijnt dat deze scheepjes wel als jacht gebruikt worden maar niet als zoodanig gebouwd zijn. Onder de bekendste jachten van visscherijmodel zijn aan te merken de zeer groote schokker „Margaretha” die thans behoort aan den eigenaar van het op plaat 1 afgebeelde statenjacht, en de botter „Brandaris” van den heer P. L. Lucassen die mij deze reproductie heeft willen afstaan. Daar er mij aan gelegen was om althans één exemplaar uit deze groep jachten af te beelden, heb ik het aan het eind van dit hoofdstuk geplaatst, hoewel een botter als platbodenvaartuig feitelijk niet heelemaal hier thuis behoort; de platte bodem met hoekige kim strekt zich echter enkel over het middenstuk uit, want naar voren en achteren gaat de scherpe kant onmerkbaar in fraaie ronding over. Ik geloof dat het jacht een echte botter is behalve dat hij van achteren wat hooger oploopt. Als bijkomende punten verschilt het voornamelijk door de roef, gangboord en ander tuig. Het fraaie schip is ontworpen en gebouwd door den heer de Haas te Monnikendam, de afmetingen zijn: lang 13.60, wijd 4.20, diep 1 M. Het staat beschreven en afgebeeld in „de Zeilsport” van H. C. A. van Kampen.